

จาก “กาลีภาพ” สู่ “ไลน์ภาพ” ส่วน (ไม่) ผสมของสังคมไทย

FROM CHAOS TO LINE, A (NOT) BLEND OF THAI SOCIETY

วีรณัฐ โรจนประภา*

Veeranut Rojanaprapa*

---

*ผู้ช่วยศาสตราจารย์ และปริญญาเอก, รองอธิการบดี ฝ่ายวิจัย มหาวิทยาลัยพิษณุโลก

*Assistant Professor and Ph.D., Vice - Rector for Research Affair, Phitsanulok University

*Email: r_veeranut@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง จาก “กลีภพ” สู่อะไร “ไลน์ภพ” ส่วน (ไม่) ผสมของสังคมไทย มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาถึงความเปลี่ยนแปลงในระบบคิดของประเทศไทยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันโดยทำคู่ขนานไปกับปรัชญากระบวนการทัศน์ตะวันตก เพื่อวิเคราะห์หาจุดเด่น และจุดด้อยเพื่อนำมาพัฒนาเป็นแนวทางในการสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งปัญญา

ระเบียบวิธีการศึกษาระเบียบวิธีการศึกษา ใช้การศึกษาเอกสาร โดยแยกศึกษาเป็น 2 ส่วน คือ 1) ในส่วนของสังคมไทยจะทำการศึกษาระบบคิดผ่านตาม 4 ยุค คือ สมัยกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์โดยเทียบเคียงกับ 5 ปรัชญากระบวนการทัศน์ ได้แก่ สมัยตีกด้าบรรพ์ สมัยโบราณ สมัยกลาง นวยุค และหลังนวยุคซึ่งจะทำให้เห็นถึงสาเหตุแห่งปัญหาได้ และ 2) ศึกษาหาจุดเด่น และจุดด้อยของระบบคิดในสังคมไทย เพื่อนำมาสร้างขึ้นเป็นแนวทางในการสร้างสังคมไทยให้ไปสู่สังคมแห่งปัญญา

ผลการศึกษาพบว่าจุดแข็งของประเทศไทยคือความเข้มแข็งในศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะปัญญาในระดับสูงสุดคือภวนามยปัญญา ขณะที่จุดอ่อนคือความสับสนของประชาชนที่ถูกเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ถึง 2 กระบวนการทัศน์ในช่วงไม่กี่ปี จึงมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านการปกครองให้เลิกแนวคิดที่จะเปลี่ยนประเทศไทยให้เป็นประเทศอุตสาหกรรมที่มาพร้อมค่านิยมบริโภคนิยม ให้มองวิทยาศาสตร์ตามจริงคือเป็นเครื่องมือชิ้นหนึ่ง และนำค่านิยมของจิตนิยมกลับมาใช้อีกครั้ง สำหรับข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านการศึกษาคือ สร้างหลักสูตร และส่งเสริมให้มีการสอนอรรถปริวรรตศาสตร์หรือศาสตร์แห่งการตีความผ่านเรื่องเล่าโดยปราศจากอคติทั้งในการศึกษาในระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ในทุกระดับของการศึกษา

คำสำคัญ: กระบวนการทัศน์ กรอบความคิด อรรถปริวรรต

Abstract

This article - From 'Chaos' to 'Line', A (not) Blend of Thai Society: Intent to study the change in thinking mindset of Thailand, from the past to the present. By study along with Western philosophical paradigm, in order to find strength and weakness to develop the appropriate way to create Thai society to be a wisdom society.

Study methodology is document study in 2 steps. First is to study Thai mindset in 4 era: Sukhothai Era, Ayudhaya Era, Thonburi Era and Rattanakosin Era, and compare to 5 western paradigm: Primitive paradigm, Ancient paradigm, Medieval paradigm, Modern paradigm, and Post-modern paradigm. Result is a clearly see the root of problem. Second is to study strength and weakness of Thai mindset in order to create an appropriate way to make Thai society be a wisdom society.

The result found that strength of the country is a strong faith in Bhuddist especially in the ultimate wisdom, enlightenment. The weakness is that people had been changed 2 paradigms in a few year. According to the result, public policy is to abort the idea to industrialize Thailand, as well as to cultivate the concepts of consumerism, have to perceive science as it is, just a tool; and bring back the idealism once again. For education policy is developing and promoting the course of, hermeneutics; which is methodology of interpretation without any presupposition in both formal and informal education in every level.

Keywords: Paradigm, Mindset, Hermeneutics

ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา

เป็นที่ทราบกันดีว่าโลกปัจจุบันนี้อยู่ในยุคข่าวสารข้อมูลที่แข่งขันช่วงชิงความได้เปรียบกันด้วยความรู้ ซึ่งแตกต่างจากโลกในอดีตโดยสิ้นเชิง จากเดิมที่มนุษย์ในสมัยหินที่มนุษย์แข่งขันกันด้วยพลังกำลังอำนาจคือกำลังกาย ใครแข็งแรงกว่าก็ได้ตำแหน่งหัวหน้าเผ่า มีสิทธิ์รับของบูชา รับส่วนแบ่งอาหาร หรือแม้แต่เรื่องทางเพศได้มากกว่าสมาชิกในเผ่าคนอื่นมาสู่ยุคเกษตรกรรมที่มนุษย์มีความคิดมากขึ้น การใช้อำนาจเพื่อการขึ้นสู่ตำแหน่งสูงสุดของเผ่าจึงเปลี่ยนจากการใช้กำลังกายมาเป็นการใช้อาวุธ ใครที่สามารถครอบครองอาวุธยุทโธปกรณ์ได้มากกว่าก็ขึ้นเป็นจักรพรรดิ หรือเป็นกษัตริย์ (เจ้าแห่งเกษตร) ต่อมาโลกได้มีการเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่จากการเกิดขึ้นของเครื่องจักรไอน้ำ ทำให้เข้าสู่สังคมทุนนิยม เกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรม การแข่งขันกันจึงมิใช่ในเรื่องของพลังกำลัง หรืออาวุธเป็นหลักอีกแล้ว แต่กลับกลายเป็นเรื่องของเงินทุนรวมถึงอัตราดอกเบี้ยที่กลายเป็นอาวุธสำคัญในการใช้ครอบครองอธิปไตยของประเทศที่ต่อยกว่า

จวบจนโลกปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่อีกครั้ง เมื่อเกิดการนำเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาผนวกกับการค้นพบสารกึ่งตัวนำยิ่งยวดหรือซูเปอร์ คอนดักเตอร์ (Super Conductor) ที่ทำให้ข้อมูลข่าวสารกระจายไปได้อย่างรวดเร็วภายในพริบตา โลกจึงแข่งขันกันด้วยความรู้ ซึ่งไหว ซึ่งพริบกันด้วยข้อมูลเป็นหลัก ความรู้หรือปัญญากลายเป็นอาวุธสำคัญกว่าอาวุธจริงๆ หรือเงินตราดังที่ผ่านมา เพราะความรู้ที่มนุษย์สามารถนำมาแปรเป็นเงินได้ ซึ่งเมื่อมีเงินก็สามารถนำเงินนั้นมาซื้ออาวุธเพื่อความได้เปรียบเชิงกายภาพได้ (วีรณัฐ โรจนประภา, 2555) ประเทศไทยถือเป็นส่วนหนึ่งของโลกใบนี้จึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องตกอยู่ใต้ลมนรกภูมิการแข่งขันทางความรู้ด้วย หมายถึงหากสังคมของเราขาดความรู้ประเทศของเราก็จะไร้ซึ่งรั้วป้องกัน ใครอยากกรูกรานผ่านทางการครอบงำทางวัฒนธรรม ผ่านทางการบงการเชิงนโยบายเพื่อครอบงำเอาทรัพยากรอันมีค่าของประเทศไปก็ย่อมทำได้อย่างสะดวก ประเทศไม่อาจดำรงตนให้พึ่งพาตนเองได้ ต้องตกเป็นทาสของชาติมหาอำนาจอื่นๆ ประชาชนไม่อาจใช้ชีวิตได้อย่างอิสระ ต้องใช้กฎหมายที่ต่างชาติบังคับให้ใช้อันไม่ต่างจากการสิ้นชาติเท่าใดนัก ตัวอย่างที่ชัดเจนก็คือ กรณีวิกฤตต้มยำกุ้งปี 2540 ที่ประเทศไทยต้องยอมรับเงื่อนไขทางการคลังทางการเงินของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) เพื่อให้ได้เงินกู้มาใช้หมุนเวียนขับ เคลื่อนเศรษฐกิจ ให้ชีวิตของคนในประเทศสามารถดำเนินต่อไปได้ ทำให้แม้ประเทศจะมีรัฐบาลของเราเองแต่ก็จำเป็นต้องดำเนินการตามนโยบายที่ต่างชาติมอบหมายมาเกือบทั้งหมด (จักรชัย โฉมทองดี, 2543) หรืออย่างเช่นในอดีตในยุคเปลี่ยนประเทศจากเกษตรกรรมเป็นอุตสาหกรรมที่ต้องการกู้เงินเพื่อมาลงทุนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ถนน โรงไฟฟ้า สนามบิน รางรถไฟให้ทัดเทียมกับนานาชาติประเทศ อันเป็นการเกิดขึ้นของแผนการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติเพื่อรองรับการอนุมัติเงินกู้จากรานาคารโลก ที่นั่นทำให้ทุกมิติในสังคมเราต้องเดินตามแผนนั้นไปอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ประชาชนต้องปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตจากเกษตรกรในภาคเกษตรไปเป็นผู้ใช้แรงงานเพื่อการเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมตามที่ได้วางแผนไว้

จะเห็นได้ว่า การไม่อาจพึ่งตนเองได้นั้นทำให้ขาดความเป็นอิสระ อีกนัยหนึ่งคือเราต้องตกเป็นทาสของประเทศที่มีอำนาจเหนือกว่า และด้วยสังคมปัจจุบันการแข่งขันแข่งขันกันที่ความรู้ แข่งกันที่ปัญญา ฉะนั้น ความมั่งคั่ง ความมั่งคั่งของประเทศไทยจึงขึ้นอยู่กับว่า เราสามารถสร้างสังคมแห่งปัญญานี้ให้เกิดขึ้นได้มากน้อยเพียงใด ดังนั้น ผู้เกี่ยวข้องจึงต้องคำนึงถึงการสร้างสังคมแห่งความรู้ หรือสังคมแห่งปัญญานี้ขึ้นเพื่อทำให้ประเทศของเราจึงสามารถดำรงตนอยู่บนเวทีอันเขียวกรากของกระแสโลกาภิวัตน์นี้ให้ได้ ซึ่งจากสภาพปัจจุบันประเทศของเรายังคงห่างจากความเป็นสังคมแห่งปัญญานี้อยู่ไม่น้อย จะเห็นได้จากผู้ที่สังคมยอมรับว่ามีค่าเฉลี่ยทางการศึกษาสูงกว่าคนกลุ่มอื่นๆ ก็ยังมีการพึ่งพิงไสยศาสตร์ หรือสิ่งลึกลับอยู่ ในหลายกรณีผู้ที่มีอำนาจถือครองสิทธิ์ในการจัดการทรัพยากรของบ้านเมืองก็ยังไม่ปรากฏว่าต้องใช้ข้อมูลจากหมอดู จากนักพยากรณ์ในการตัดสินใจดำเนินการต่างๆ สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงรากฐานอันอ่อนแอของสังคมที่ยังคงติดพันอยู่กับความเชื่อในยุคสมัยดึกดำบรรพ์คือการพึ่งพิงอำนาจพิเศษจากภายนอก จากเทพเจ้าหรือจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่ชัดเจนคือตัวเลขของตลาดพระเครื่องที่มีมูลค่ามหาศาล ดังที่ “ศูนย์วิจัยกสิกรไทย” ได้ระบุว่า มูลค่าของธุรกิจพระเครื่องขยายตัวต่อเนื่องจากในปี 2546 ที่มีมูลค่าสูง

เกือบ 10,000 ล้านบาท มีการขยายตัวเพิ่มขึ้นไปมีมูลค่าสูงเกือบ 20,000 ล้านบาทในปี 2548 และได้ขยายตัวอย่างต่อเนื่องแบบทวีคูณในปี 2550 ทำให้ธุรกิจพระเครื่องมีมูลค่าสูงถึง 40,000 ล้านบาท และคาดการณ์ว่าจะทรงตัวในปี 2551 โดยมีมูลค่าประมาณ 40,000 ล้านบาท (สุรพร ถาวรพานิช, 2556) แสดงให้เห็นถึงการยังยึดอยู่กับความเชื่อในอำนาจพิเศษของคนไทยอยู่มากภาพสะท้อนที่เห็นนี้จึงก่อให้เกิดความกังวลขึ้นว่าหากสังคมไทยยังคงไม่เดินหน้าเข้าไปสู่ความเป็นสังคมแห่งปัญญา เราอาจถึงขั้นต้องเสียกรุงอีกครั้ง แต่ครั้งนี้ไม่ใช่การเสียกรุงจากการถูกยึดครองด้วยอำนาจของทหาร หรืออาวุธดั่งเช่นสมัยกรุงศรีอยุธยา แต่เป็นการเสียอธิปไตยจากการถูกความรู้ที่มากกว่าของชนชาติอื่นมาครอบงำ การเสียอธิปไตยในลักษณะนี้จะเป็นการเสียที่น่ากลัว เพราะเป็นความสูญเสียในระดับถึงรากเหง้าเลยทีเดียว นั่นคือการถูกรอบงำทางวัฒนธรรม การถูกบงการด้วยกรอบความคิด การถูกหล่อหลอมด้วยค่านิยมตามที่มีอำนาจต้องการ จะสูญเสียความเป็นไทยและตกเป็นทาสอย่างไถ่ตัวไม่ได้ เพราะเมื่อขาดปัญญาจะรู้ คนจะยอมตกเป็นทาสโดยเต็มใจอย่างไม่รู้ตัวว่าตัวเองเป็นทาส

ความสำคัญ และความน่ากลัวของปัญหานี้ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาวิวัฒนาการการเคลื่อนตัวการสร้างองค์ความรู้ของสังคมไทย ที่จะทำการศึกษาดังแต่การเกิดขึ้นของประเทศไทยในสมัยสุโขทัยลงมาสู่กรุงเทพมหานครว่า มีการเคลื่อนตัวในเชิงความรู้มาอย่างไรเพื่อนำมาวิเคราะห์หาสาเหตุแห่งความพร่องทางปัญญาของสังคม และนำมาบูรณาการกับวัฒนธรรมของประเทศเพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมในการสร้างสังคมแห่งปัญญา ที่เมื่อศึกษาจนเข้าใจทั้งบริบทภายนอก และทวนภายในจนนำมาสร้างสังคมแห่งปัญญานี้ได้สำเร็จแล้ว จะมีเพียงเป็นเกราะป้องกันภัยจากภายนอกที่จ้องแสวงหาประโยชน์จากรเราเท่านั้น แต่ยังเป็นแก่นแห่งการยึดมั่นให้ภายในเข้มแข็ง เกิดความสงบ เรียบร้อยภายในประเทศอันจะนำมาซึ่งความสุขของสมาชิกในสังคมอย่างยั่งยืนอีกด้วย

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาถึงความเปลี่ยนแปลงในระบบคิดของประเทศไทยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันโดยทำคู่ขนานไปกับปรัชญากระบวนทรรศน์ตะวันตก เพื่อวิเคราะห์ถึงสาเหตุแห่งปัญหาดังกล่าว
2. ศึกษาถึงจุดเด่น จุดด้อยในระบบคิดของสังคมไทยเพื่อพัฒนาแนวทางที่เหมาะสมในการสร้างสังคมแห่งปัญญาให้เกิดขึ้นในประเทศไทย

สมมติฐาน

1. ระบบคิดในประเทศไทยในปัจจุบันที่ได้รับอิทธิพลมาจากปรัชญากระบวนทรรศน์ตะวันตกมีความขัดแย้งกับสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมในประเทศ ทำให้เกิดความขัดแย้งในตัวเอง นำมาซึ่งสภาพปัญหา
2. ประเทศไทยจำเป็นต้องนำจุดยืนที่แข็งแกร่งคือศรัทธา และความรู้ในหลักพุทธธรรมมาใช้เพื่อลงหลักปักฐานทางระบบคิดให้เป็นหลักยึดแก่สมาชิกในสังคม ทั้งยังเป็นหลักพึ่งพิงให้กับระบบความรู้ในอนาคตของโลก

การพัฒนาสังคมไทยบนฐานพุทธธรรม ด้วยค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ โดยพระครูปริยัติธรรมวงศ์ ได้กล่าวไว้ว่า พระพุทธศาสนาเป็นเพชรล้ำค่าให้แสงสว่างทางปัญญาแก่มวลมนุษยชาติ วิธีการเจียรไนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจากพระไตรปิฎกมาสู่ฐานคิดและวิถีชีวิตของคนไทยเพื่อการพัฒนาตนเองสังคมและประเทศชาติ ผ่านการสร้างค่านิยม ทำได้โดยการศึกษาองค์ความรู้ในหมวดธรรมนั้นด้วยสัมมาทิฐิ ให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ และนำไปประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตของตนเอง จนตกผลึกเป็นปัญหาภายในที่ผสมผสานเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติของตนเอง เป็นแบบอย่างให้กับสมาชิกครอบครัว และขยายผลสู่ชุมชนของตนเอง ด้วยการสร้างเครือข่ายพุทธที่มีค่านิยมแบบเดียวกัน ปลูกฝังและสร้างอนุชนรุ่นใหม่ที่มิหวัหวัใจเต็มเปี่ยมด้วยคุณธรรมให้สืบสานงานจากรุ่นสู่รุ่น ดังนั้น การกำหนดค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการในยุคสมัยนี้ จึงเป็นการปิดฝุ่นคลั่งสมบัติภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนา

ที่บรรพบุรุษไทยได้ให้เป็นแนวทางในการสร้างคนดี คนเก่ง และสร้างชาติไทยให้เป็นปึกแผ่นที่เคยกระทำสำเร็จมาแล้วในอดีตให้กลับฟื้นคืนสู่ความรุ่งเรืองอีกครั้ง หากผู้นำของประเทศ และคนไทยในสังคมไทย มีความศรัทธาและมีความเชื่อมั่น เห็นคุณค่าต่ออริยทรัพย์ที่บรรพบุรุษดำรงรักษาและส่งต่อมาสู่ยุคสมัยนี้ จิตสำนึก จิตวิญญาณแห่งความรับผิดชอบต่อสิ่งที่ได้รับ ย่อมก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในการขับเคลื่อนค่านิยมหลัก 12 ประการให้บรรลุผลสำเร็จ

การศึกษาภาวะผู้นำเชิงพุทธกับการจัดการความขัดแย้งในสังคมไทย โดย พระเทพปริยัติเมธี พบว่า ภาวะผู้นำเชิงพุทธนั้นมีลักษณะอยู่ 3 อย่าง คือ 1) คุณลักษณะภายนอก คือมีรูปร่างสง่างาม นำเคารพศรัทธา เลื่อมใส ตลอดทั้งมีพลังกำลังแข็งแรง สุขภาพที่ดี มีความเพียร 2) คุณลักษณะภายใน คือมีความรู้ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความชำนาญในงาน มีมนุษยสัมพันธ์ดี 3) มีความแตกต่างจากบุคคลอื่น ซึ่งความแตกต่างนี้จะทำให้ผู้ได้บังคับบัญชาเกิดความเคารพนับถือมีความเชื่อมั่นมีความเชื่อฟังอย่างจริงจัง

การนำหลักภาวะผู้นำเชิงพุทธมาใช้เพื่อจัดการความขัดแย้งในสังคมไทย การศึกษาวิจัยพบว่า ภาวะของผู้นำเชิงพุทธที่จะสามารถจัดการความขัดแย้งในสังคมไทยได้ดีนั้นจะต้องเป็นผู้นำที่มีความสามารถในการนำหลักธรรมมาใช้ในการปกครองตน ปกครองคน และปกครองงาน โดยมีหลักธรรมที่จำเป็นต้องนำมาใช้ในการบริหารจัดการองค์กรนั้น

ระเบียบวิธีการศึกษา

การศึกษาเรื่อง “แนวทางการสร้างสังคมแห่งปัญญาในประเทศไทย” นี้จะใช้การวิจัยเอกสาร โดยศึกษาในช่วงระยะเวลา ก.พ. ถึง ก.ค. 2560 แยกศึกษาเป็น 2 ส่วน คือ

1. ในส่วนของสังคมไทยจะทำการศึกษาระบบคิดผ่านตาม 4 ยุคคือตั้งแต่การเริ่มต้นมีประเทศไทย คือ สมัยกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ โดยเทียบเคียงกับ 5 ยุคที่นิยมใช้ในเชิงวิชาการทางปรัชญากระบวนการทัศน์ ได้แก่ สมัยดึกดำบรรพ์ สมัยโบราณ สมัยกลาง นวยุค และหลังนวยุค โดยจะมุ่งศึกษาเรื่องของระบบคิด หรือกระบวนการทัศน์ที่เปลี่ยนไปในแต่ละยุคโดยเทียบกับบริบทของสังคมในสมัยนั้น ๆ ซึ่งจะช่วยให้สามารถวิเคราะห์ให้เห็นถึงสาเหตุแห่งปัญหาได้

2. วิเคราะห์หาจุดเด่น และจุดด้อยของระบบคิดในสังคมไทยนำมาบูรณาการขึ้นเป็นแนวทางในการสร้างสังคมไทยให้ไปสู่สังคมแห่งปัญญาตามวัตถุประสงค์ของการศึกษานี้ โดยนำการคาดการณ์อนาคตระบบคิดของโลกในกระบวนการทัศน์หลังนวยุคมาเป็นฐานให้ประเทศไทยได้ดำเนินการปรับระบบคิดรองรับไว้ล่วงหน้าเพื่อที่จะได้ไม่ต้องวิ่งตามหลังดังที่เป็นอยู่

ผลการศึกษา: สังเคราะห์การเคลื่อนตัวของระบบคิดในสังคมไทย

การศึกษาชิ้นนี้มุ่งหวังที่จะสังเคราะห์สร้างสังคมแห่งปัญญาให้เกิดขึ้นในประเทศไทยโดยจะทำการศึกษาระบบคิดของประเทศไทยในเวลาที่ผ่านมามาเพื่อที่จะได้หาจุดเด่น จุดด้อยรวมถึงได้เห็นถึงศักยภาพที่อาจจะซ่อนอยู่ หรือได้เห็นถึงข้อจำกัดที่มาเป็นอุปสรรค เพื่อที่จะได้วางเป็นแนวทาง หรืออาจเรียกได้ว่า วางกลยุทธ์ที่เหมาะสมในการสร้างสังคมแห่งปัญญาให้เกิดขึ้นในประเทศไทย นอกจากนี้ยังอาจสามารถทำให้แนวทางนี้กลายเป็นหลักยึดของทั้งโลกได้

ซึ่งเมื่อเริ่มศึกษาแม้จะประสบปัญหาในเรื่องของคำจำกัดความของคำว่าประเทศไทยว่ามีมาตั้งแต่เมื่อใดกันแน่แต่ตามที่ได้สอนในโรงเรียนตั้งแต่ระดับประถมที่ในตำราระบุว่าประเทศไทยนั้นเริ่มต้นตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นราชธานี ต่อมาถึงกรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และถึงกรุงรัตนโกสินทร์ หรือกรุงเทพมหานครในปัจจุบัน ดังนั้น ในการศึกษานี้ก็ขอกำหนดจุดเริ่มต้นของประเทศไทยตามตำราดังกล่าว เพียงแต่หากแบ่งสมัยตามที่ใช้ในการศึกษาเทียบในบริบทของสังคมโลกแล้ว ก็อาจจะไม่ได้ภาพที่ชัดเจน นักศึกษาจึงได้กำหนดช่วงการเคลื่อนของระบบคิดในประเทศไทยนี้ใหม่ โดยอิงทั้งในจุดเปลี่ยนสำคัญ คือ การเปลี่ยนถ่ายแผ่นดินตั้งแต่กรุงสุโขทัยมาจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ และได้แบ่งช่วงพิเศษที่เป็นช่วงรอยต่อระหว่างระบบคิดสมัยกลางกับนวยุคที่ค่อนข้างเด่นชัดในประเทศไทย คือ ในช่วงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ รัชกาลที่ 4 ที่มีการนำแนวคิดเรื่องวิทยาศาสตร์เข้ามาเผยแพร่อย่างจริงจังในประเทศไทย จนพระองค์ทรงได้

รับราชการชนาพระนามว่า เป็นพระบิดาแห่งวิทยาศาสตร์ไทย ออกมาจากช่วงของกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ฉะนั้นในการศึกษานี้ผู้ศึกษาจึงแบ่งออกเป็นทั้งหมด 4 ช่วงคือ

1. ระบบคิดสมัยกรุงสุโขทัย
2. ระบบคิดสมัยกรุงศรีอยุธยา
3. ระบบคิดสมัยกรุงธนบุรี ต่อเนื่องไปจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตั้งแต่รัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 3
4. ระบบคิดสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 จนถึงปัจจุบัน

โดยจะทำการสังเคราะห์ศึกษาเทียบเคียงไปกับระบบคิดของนักปรัชญากระบวนทรรศน์ตามเจตนารมณ์ของงานศึกษานี้ในทุกช่วงตอน เพื่อให้ได้มาซึ่งจุดแข็งของระบบคิดของไทยในการนำมาสานต่อบนพื้นฐานของเครื่องมือของปรัชญากระบวนทรรศน์หลังนวยุค คือ อรรถปริวรรตที่จะเป็นระบบคิดของโลกในอนาคตนี้

ผลการศึกษามี ดังนี้

สมัยกรุงสุโขทัย เมื่อจะเริ่มศึกษาระบบคิดสมัยนี้ปัญหาที่เริ่มเกิดปัญหาเพราะหากเจาะลึกเข้าจริงก็ค่อนข้างจะตีความกันลำบากอยู่ว่าขอบเขตของประเทศไทยในสมัยมีกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีนั้นกินอาณาบริเวณกว้างขวางไปแค่ไหนบ้าง ซึ่งอาณาเขตทางพื้นที่เชิงประจักษ์นี้ครอบคลุมไปถึงชุมชน หรือเชื้อชาติที่อาศัยกันอยู่ในแต่ละพื้นที่นั้นย่อมส่งผลอย่างยิ่งต่อการศึกษา ดังนั้นจึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจร่วมกันก่อนว่า เมื่อพูดถึงการวิเคราะห์ระบบคิดของประเทศไทยสมัยกรุงสุโขทัยในงานนี้จะหมายถึงขอบเขตของประเทศที่ใกล้เคียงกับแผนที่ประเทศไทยที่ใช้อยู่ในปัจจุบันโดยอาจจะมีการครอบคลุมเกี่ยวกันอยู่บ้างในช่วงรอยต่อระหว่างประเทศ เช่น ช่วงรอยต่อระหว่างประเทศไทยกับประเทศลาว หรือประเทศไทยกับกัมพูชาในปัจจุบัน ซึ่งในอดีตนั้นก็กินชุมชนหรือเป็นแคว้นแคว้นปกครองตนเองอย่างอิสระอยู่ เพียงแต่ขึ้นตรงอยู่กับผู้ปกครองกรุงสุโขทัย

และเมื่อเริ่มทำการศึกษาระบบคิดย้อนกลับไปนั้นโดยเมื่อเทียบกับช่วงเวลาของระบบคิดของโลกแล้วก็จะอยู่ในช่วงกระบวนทรรศน์โบราณ คือมนุษย์เริ่มยึดถือในเรื่องของการมีกฎระเบียบที่ตายตัวแล้ว เริ่มหลุดพ้นจากกระบวนทรรศน์ดึกดำบรรพ์ที่เห็นว่าเป็นไปต่างๆ ไม่มีกฎตายตัวที่เรียกว่ากฎแล้ว แต่เมื่อมองผ่านเรื่องราวที่ได้อยู่บรรจอยู่ในรูปของวรรณกรรม วรรณคดีอย่างขุนช้างขุนแผน หรือพระอภัยมณีที่ให้เห็นได้ว่า ระบบความคิดสมัยกรุงสุโขทัยนั้นก็ยังมีบางส่วนที่โอนเอนไปทางด้านของสมัยดึกดำบรรพ์ เช่น ในเรื่องของภูต ผี ปีศาจ เรื่องของการขนานศาลกล่าวลี้ลับ หรือเรื่องของการเอาอกเอาใจสิ่งที่เชื่อว่ามีอำนาจต่างๆ เพื่อเป็นการเอาใจอำนาจลี้ลับนั้นให้ลดบันดาลให้ได้มาในประโยชน์ที่ต้องการขณะที่ในอีกด้านก็อาจพบระบบความคิดสมัยกลางที่มีอยู่จากการเข้ามาของพระพุทธศาสนาตั้งเช่นหลักฐานจากตำราไตรภูมิพระร่วง(พระมหาสมบูรณ ฐิติโกโร, 2548)แต่อย่างไรก็ตามระบบคิดสมัยกลางนี้มีเป็นในบางกลุ่ม ในบางพื้นที่ไม่ได้ครอบคลุมไปทั่วอาณาเขตที่ตกลงเรียกว่าประเทศไทยตามที่ได้นิยามไว้ข้างต้น ด้วยเพราะความเจริญทางด้านกาลจักรนั้นยังมีไม่มากนัก ระบบคิดของแต่ละแคว้นแคว้นจึงมีความเชื่อเฉพาะตนอย่างเข้มข้น ผู้ที่อยู่ในป่าเขาลำเนาไพรก็จะมีเชื่อในชุดลี้ลับศักดิ์สิทธิ์ประเภทนั้น ผู้ที่อยู่ในแคว้นแคว้นที่ลุ่มก็จะเป็นอีกอย่างหนึ่ง เช่นเดียวกับผู้ที่อยู่ในใกล้ทะเล ใกล้น้ำก็จะเชื่ออีกประเภทหนึ่ง และด้วยการเดินทางที่ยังค่อนข้างลำบากอยู่นั้นเองทำให้ความรู้ไม่อาจถูกเชื่อมต่อหรือไม่อาจสร้างหลักคำประกันของความรู้ที่เป็นความจริงให้แก่กันและกันได้ การพัฒนาระบบคิดของประเทศไทยสมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีนี้จึงเดินทางได้ค่อนข้างช้า เป็นเหมือนแต่ละแคว้นแคว้นก็ต่างคนต่างยึดถือตามที่บรรพบุรุษถ่ายทอดสั่งสอนกันมา

ระบบคิดของประเทศไทยในสมัยกรุงสุโขทัยนั้นจึงมีทั้งกระบวนทรรศน์ดึกดำบรรพ์ กระบวนทรรศน์โบราณ และกระบวนทรรศน์ยุคกลางปนเปกันไปตามพื้นที่อันห่างไกลที่เครือข่ายของความรู้ยังไม่อาจต่อถึงกันได้

สมัยกรุงศรีอยุธยา ระบบคิดของประเทศไทยสมัยนี้เริ่มมีหลักฐานการศึกษามากขึ้น โดยมีตำราบันทึกทางประวัติศาสตร์อยู่พอสมควรเพียงแต่อาจจะต้องศึกษาแบบถ่วงน้ำหนักของผู้บันทึกประวัติศาสตร์ เฉกเช่นเดียวกับการศึกษาในมิติอื่นๆ ที่เหตุการณ์เดียวกันแต่ผู้บันทึกคนละฝ่ายก็ย่อมบันทึกในลักษณะ

แตกต่างกัน แต่อย่างไรก็ตามสำหรับในเรื่องระบบคิดของกรุงศรีอยุธยาเมื่อศึกษาแบบถ่วงน้ำหนักแล้ว ทั้งก้าวข้ามอคติแบบชาตินิยมแล้ว ก็ยังคงได้ภาพที่มั่นคงและชัดเจนว่า คนสมัยนั้นให้ศรัทธาต่อพุทธศาสนา เป็นอย่างสูงยิ่ง โดยมีหลักฐานยืนยันจากการเป็นอัครศาสนูปถัมภกของพระมหากษัตริย์หลายพระองค์ ในสมัยดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมเด็จพระนารายณ์มหาราชที่พระองค์ท่านทรงเป็นผู้ที่มีศรัทธาใน พระพุทธศาสนาเป็นอย่างสูง ทั้งยังมีความพระปรีชาญาณในการป้องกันพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง ซึ่งสิ่งนี้ จะเกิดได้ก็ด้วยการมีระบบคิดที่มั่นคงในพระพุทธศาสนาแล้วดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์ที่ท่านได้ตอบกับ บาทหลวงที่นำศาสนาคริสต์เข้ามาเผยแผ่ในรัชสมัยของท่าน

ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่าระบบคิดสมัยกรุงศรีอยุธยานั้นได้เคลื่อนเข้าสู่ระบบคิดของสมัยกลางอย่าง เต็มที่ ผู้คนมีความศรัทธากับพระพุทธศาสนาซึ่งมีความเชื่อพื้นฐานเกี่ยวกับนรก สวรรค์ ชาตินี้ ชาตินั้น และการทำความดีเพื่อเสวยสุขในภพถัดไปอย่างแน่นแฟ้นซึ่งนั่นเป็นแกนความเชื่อพื้นฐานของกระบวนการ รศน์สมัยกลางนี้ และยิ่งหากผนวกเข้ากับหลักฐานเชิงประจักษ์คือวัดวาอาราม โบราณวัตถุต่างๆ ที่สมัย กรุงศรีอยุธยานั้นได้สร้างไว้เป็นจำนวนมาก (วิสุทธิ์ ภิญญวาทินชกะ, 2537) ตั้งอยู่เรียงชิดติดกันดังปรากฏ เป็นภาพให้เห็นมาจนถึงทุกวันนี้ ก็ยังเป็นความยืนยันย้ำชัดถึงความมั่นคงในพระพุทธศาสนาของคนสมัย ดังกล่าว

ระบบคิดของสมัยอยุธยาจึงเป็นกระบวนการรศน์สมัยกลาง คนในสมัยนี้จึงมิได้กระทำไปเพื่อหวังความสุขในชาตินี้ แต่เป็นการกระทำไปเพื่อหวังความสุขในชาติหน้า จึงมีวิถีคิดแบบเชื่อในความจริง แขนั่นก็คือสิ่งที่เรียกว่านิพพาน ผ่านทางปัญญาของศาสตร์ในพระพุทธศาสนาคือพระพุทธเจ้า ระบบคิด ของคนสมัยกรุงศรีอยุธยาจึงเป็นวิถีคิดที่อยู่บนฐานของปัญญาเฉกเช่นเดียวกับศาสนาที่นับถือคือพระพุทธ ศาสนา อีกทั้งด้วยระยะเวลาของราชอาณาจักรซึ่งมีระยะเวลาค่อนข้างนาน ทำให้ระบบคิดนี้สามารถ ผลิตผลออกมาให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนได้เป็นจำนวนมาก นั่นก็คือการผลิตจาริต ประเพณี และ วัฒนธรรมที่เหมาะสมกับนิสัยใจคอของคน เหมาะแก่ภูมิประเทศ และบริบทของสังคมภาคเกษตรกรรม ในยุคนั้นได้อย่างกลมกลืน ให้ประโยชน์สูงสุดกับผู้ประพฤติ ปฏิบัติตาม สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาที่ ผ่านการกลั่นกรองมาอย่างงดงามที่แม้กาลเวลาที่เปลี่ยนไปแต่วิถีจากปัญญานั้นยังคงอยู่ ดังจะเห็นได้ จากหลากหลาย ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ยังคงสืบทอดมาถึงทุกวันนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งขนบธรรมเนียม ประเพณีภาคเกษตร การร่วมพลังแรงทำไร่ ทำนา การให้ความเคารพกับพืชพรรณธัญญาหาร การต้อนรับ ขับสู้อของแขกบ้านแขกเมือง และอื่นๆ อีกมากมายที่เป็นผลมาจากระบบคิดที่ไม่หวังไปอยู่แต่ประโยชน์ ตนในชาตินี้เป็นหลัก แต่เพื่อประโยชน์ในชาติถัดไป จึงอยู่บนฐานของการทำทาน การรักษาศีล การช่วย เหลือเพื่อนผู้ตกทุกข์ได้ยากซึ่งทั้งหลาย ทั้งปวงมีความเป็นอยู่ที่ไม่เบียดเบียนสังคม ทำให้สังคมเป็นปกติ สุขมีความเข้มแข็งมีความสามัคคีกันอันสอดคล้องกับเป้าหมายของสังคมแห่งสัมมาปัญญาตามวัตถุประสงค์ ของงานศึกษานี้ จึงขอกล่าวเน้นไว้ ณ ที่นี้เสียครั้งหนึ่งก่อน

สมัยธนบุรีต่อถึงรัตนโกสินทร์ช่วงต้น ระบบคิดของประเทศไทยสมัยกรุงธนบุรีต่อมาถึง รัตนโกสินทร์ช่วงต้นคือในสมัยรัชกาลที่ 1 ถึง 3 นั้นยังคงเป็นระบบคิดที่อยู่ในกระบวนการรศน์สมัยกลาง คือ มีความยึดมั่นในศาสนาอย่างเข้มข้น แต่หากจะวิเคราะห์ผ่านหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่มีจำนวนเพิ่ม มากขึ้นพอสมควรแล้วก็จะเห็นได้ถึงความแตกต่างที่ไม่น้อย นั่นคือในเรื่องความ “เข้มข้น” ของ การยึดถือรวมถึงจุดมุ่งหมายของการใช้ประโยชน์จากพระพุทธศาสนาที่ค่อนข้างจะเข้มข้นยิ่งกว่า และมุ่ง ประโยชน์ด้านการบรรลธรรมมากกว่าประโยชน์ในชาติหน้าดังสมัยกรุงศรีอยุธยา โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน สมัยของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชที่ท่านมิได้ทรงบทบาทอยู่แต่เพียงแคการเป็นอัครศาสนูปถัมภกของ พระพุทธศาสนาในสมัยการสร้างคุณธนบุรีเท่านั้น แต่ท่านยังเดินไปถึงการเป็นผู้นำทางศาสนาด้วยพระองค์ ท่านเองเลยทีเดียว ดังจะเห็นได้จากหลักฐานหลายชิ้นที่บันทึกไว้อย่างชัดเจนว่าท่านทรงเป็นผู้วิสัยในข้อ การปฏิบัติให้แก่พระภิกษุ พระเถระจำนวนมาก (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2550) บางหลักฐานค่อนข้างชี้ชัดไป จนถึงว่าท่านทรงเป็นพระอรหันต์บุคคลชั้นได้ขั้นหนึ่ง หรือทรงปรารถนาพุทธภูมิกันเลยทีเดียว

ซึ่งเมื่อผู้นำของอาณาจักรมีศรัทธา มีระบบคิดเช่นนี้ประชาชนจึงได้รับการถ่ายทอดระบบคิด เช่นนี้ไปอย่างเข้มข้นเช่นกัน แต่อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่า ด้วยเงื่อนไขของการรวมชาติสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินนั้นเป็นการรวมชาติแบบหลวมๆ อาศัยด้วยช่วงกรุงศรีอยุธยาแตกนั้นไม่มีเชื้อพระวงศ์ หรือแม้แต่กลุ่ม “ผู้ดีเก่า” คือข้าในราชสำนักในกรุงศรีอยุธยากลุ่มใดที่คิดจะกบฏกรุงขึ้นมาอีกครั้ง ส่วนมากเป็นเพียงการรักษาแคว้นที่ตนอยู่ให้มั่นคงเท่านั้น การชูนโยบายฟื้นฟูราชอาณาจักรไทยขึ้นมาใหม่ของพระเจ้าตากสินขณะนั้นจึงทำให้ได้รับความร่วมมือจากแคว้นต่างๆ ได้ไม่ยาก แต่เมื่อทำการกู้ชาติได้สำเร็จแล้วความที่ไม่ได้เป็นเชื้อพระวงศ์นี้ทำให้ไม่อาจเดินไปสู่การเป็นราชอาณาจักรเดี่ยวได้ดังในรูปแบบของสมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นการรวมแบบหลวมๆ เหมือนต่างคน ต่างอยู่ มีเพียงความเกรงกลัว และความเคารพในองค์สมเด็จพระเจ้าตากสินเท่านั้นที่เชื่อมสายใยแห่งความเป็นชาตินี้ไว้

ดังนั้นระบบความคิดที่เลยออกไปจากอาณาเขตของกรุงธนบุรีจึงยังคงมีระบบความคิดผสมปนเปกันตั้งแต่กระบวนทรรศน์ดึกดำบรรพ์ กระบวนทรรศน์โบราณ และกระบวนทรรศน์ยุคกลางแบบเดิม ด้วยเหตุนี้เองเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงดินอีกครั้งคือการย้ายราชธานีจากกรุงธนบุรีมาเป็นกรุงรัตนโกสินทร์ และเปลี่ยนราชวงศ์จากพระเจ้าตากสินมาสู่ราชวงศ์จักรีที่มีการเปลี่ยนนโยบายสำคัญด้วย คือความต้องการรวมชาติให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น มิใช่เป็นการรวมแบบผสมนวมดังที่พระเจ้าตากสินได้ปฏิบัติมา การกระทำเช่นนี้เองที่อาจทำให้ระบบคิดที่เข้มข้นของสมัยกลางในประเทศไทยนี้เปลี่ยนไปเพราะสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ท่านทรงมีความจำเป็นที่จะต้องท่อมพระวรกาย พระปรีชาต่างๆ ในการสร้างความเข้มแข็งต่อหัวเมืองต่างๆ ให้เข้ามาอยู่ภายใต้การปกครองของกลุ่มรัตนโกสินทร์ภายใต้ราชวงศ์จักรี เฉกเช่นเดียวกับสมัยปลายกรุงศรีอยุธยา

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตั้งแต่รัชกาลที่ 4 ถึงปัจจุบัน สำหรับระบบคิดของประเทศไทยในสมัยนี้นั้นค่อนข้างชัดเจนว่า เป็นจุดเริ่มต้นของการนำกระบวนทรรศน์ยุคเข้ามาสู่แผ่นดิน โดยผ่านทางผู้นำสูงสุดของประเทศคือองค์พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ที่ท่านทรงมีพระปรีชาอย่างยิ่งในการคิดแบบวิทยาศาสตร์ทำให้ท่านสามารถสร้างผลงานจนเป็นที่ยอมรับได้ไม่เพียงในประเทศแต่ยังเป็นทั้งโลก ที่เด่นชัดคือในการคำนวณระยะเวลา วัน เวลา รวมถึงสถานที่ที่จะเกิดสุริยุปราคาเต็มดวงขึ้นที่หัวกอกได้อย่างถูกต้อง แม่นยำ (ปรีชา ประไพ อมาตยกุล, ม.ป.ป.) และนี่เองเป็นก้าวแรกของระบบคิดแบบวิทยาศาสตร์ที่เข้ามาสู่แผ่นดินไทย และทหาคิวเคราะห์ใหม่มิติของความต่อเนื่องก็อาจวิเคราะห์ได้ว่านี่เป็นการสืบทอดต่อมาจากความเข้มข้นแห่งระบบคิดแบบสมัยกลางที่ประชาชนคนไทยได้ยึดพระพุทธศาสนาในด้านของการปฏิบัติเพื่อสู่ความจริงแท้ หรือนิพพานเป็นหลัก ซึ่งเมื่อประชาชนปฏิบัติตามพระพุทธศาสนาในส่วนของปัญญามุ่งใช้ชีวิตบนพื้นฐานของการแสวงหาปัญญา มีผู้นำที่เป็นผู้ใช้ปัญญามีได้ใช้ศรัทธานำเพียงอย่างเดียว แต่ยังมีปัญญามุ่งด้วยปัญญา มีสัมมาทิฐิ สืบต่อมาตั้งแต่ยุคสมัยพระนารายณ์กรุงศรีอยุธยามาในสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินกรุงธนบุรี จนถึงองค์พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงศึกษา ปฏิบัติธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาได้อย่างยิ่งยวดแล้ว ก็ทำให้ระดับผู้นำของคนไทยมีรากฐานความคิดเชิงปัญญาแบบวิทยาศาสตร์เป็นทุนอยู่ ดังนั้นเมื่อมีการติดต่อกับต่างประเทศมากขึ้น มีการแพร่ของกระบวนทรรศน์ยุคมาจากแผ่นดินใหญ่ของยุโรปมากขึ้นก็ทำให้ไม่เป็นที่ขัดแย้งกันของระบบความคิดของชนชั้นผู้นำในประเทศ แต่เมื่อประเทศเดินทางต่อเนื่องมากลับปรากฏว่าด้วยความอุดมสมบูรณ์ของประเทศไทยเองทำให้ประชาชนระดับรากหญ้าไม่นิยมในการใช้ความคิดเพื่อแก้ปัญหาหนัก เพราะล้าพังกัญญาที่ได้จากระบบคิดยุคกลางที่ผ่านออกมาเป็นเรื่องของวัฒนธรรม วิธีการดำเนินชีวิตก็สามารถสร้างความสุขให้กับประชาชนคนไทยเพียงพอแล้ว อีกทั้งเมื่อประกอบกับความเชื่อในพระพุทธศาสนาที่मारองรับชีวิตในชาติหน้าได้อย่างลงตัว กลมกลืนกับระบบศีลธรรมของประเทศไทยทำให้คนไทยมิได้มีความจำเป็นจะต้องขวนขวายหาทางเปลี่ยนระบบความคิดเพื่อยกตนขึ้นไปสู่ความสุขอีกขั้นแต่ประการใด ดังนั้นหลังจากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ท่านได้ทรงจุดประกายในเรื่องของวิทยาศาสตร์ไว้ที่หัวกอกแล้ว สังคมไทยก็กลับมาเดินทางในระบบของสุขนิยมอยู่เช่นเดิมต่อไปจนจบจนกระทั่งผ่านมาถึงปี 2504 คือเมื่อประมาณสัก 50 ปีที่ผ่านมาเองที่ประเทศไทยต้องการเปลี่ยน ขยับตัวเองจากประเทศเกษตรกรรมก้าวเข้าไปเป็นประเทศอุตสาหกรรมทำให้ประเทศต้องกู้เงินเพื่อมาลงทุนในสาธารณูปโภคต่างๆ ใน

การเปลี่ยนเป็นประเทศอุตสาหกรรมนี้ ซึ่งผลที่ตามมาได้จำกัดแต่เพียงแค่นี้ในเรื่องของถาวรวัตถุหรือสาธารณูปโภคนั้น แต่เลยมาถึงวิถีชีวิตของคนไทยที่ถูกเปลี่ยนจากเกษตรกรไปเป็นผู้ใช้แรงงาน ส่วนเรื่องปัญญา ความรู้ก็ต้องปรับจากความรู้ในการเพาะปลูกเป็นประสบการณ์นิยม มาเป็นการบริหารจัดการสมัยใหม่เพื่อบริหารภาคอุตสาหกรรมทำให้คนไทยถูกบังคับให้ต้องใช้ระบบคิดในเชิงของวิทยาศาสตร์อย่างเลี่ยงไม่ได้

ดังนั้นพอจะเห็นภาพได้ว่า แท้จริงแล้วระบบคิดของประเทศไทยนั้นเพิ่งจะเริ่มต้นก้าเข้าสู่กระบวนการศึคนั้นยุคอาเมื่อก่อนไม่กี่ปีหลังนี้เอง ทำให้ระบบคิดนี้ยังสด ใหม่อยู่มาก แต่ขณะที่ยังไม่มีการตกผลึกทางระบบคิดที่ดี ก็เกิดการเปลี่ยนในระบบสังคมโลกอีกครั้ง จากการเกิดขึ้นของกระแสโลกาภิวัตน์อย่างที่ได้อ่านการศึกษาไว้แล้ว และนั่นเองทำให้ระบบคิดของประเทศไทยถูกบังคับให้เปลี่ยนอีกครั้งเพื่อก้าวเข้ามาสู่กระบวนการศึคนั้นหลังยุคนี้ส่งผลต่อเนื่องอย่างรุนแรงเพราะกระบวนการศึคนั้นยุคนี้ยังไม่แข็งแกร่งดีก็ถูกนำเข้าสู่กระบวนการศึคนั้นหลังยุคนี้แล้ว คนจึงเกิดความสับสนว่าจะใช้ระบบคิดใดดี ในที่สุดก็เหมือนไร้หลักยึด ดังนั้นจึงส่งผลให้กลายเป็นผู้ที่เคื่องคว้างในความคิด ไม่มีหลักยึด จะย้อนกลับไปยึดกระบวนการศึคนั้นยุคกลางก็ไม่เป็นที่ยอมรับเพราะถูกรื้อถอนออกไปแล้วจากการพยายามเปลี่ยนเป็นประเทศอุตสาหกรรมเมื่อ 50 ปีก่อน

ขณะเดียวกันในช่วงนี้โลกก็ได้เริ่มตระหนักถึงความไม่สมบูรณ์ของกระบวนการศึคนั้นยุคหรือวิทยาศาสตร์อันนำมาซึ่งสงครามโลกทั้ง 2 ครั้งจนโลกต้องแสวงหาเครื่องมือชิ้นใหม่ที่สามารถสร้างควมสมานฉันท์ ความปรองดอง และปัญญาอันแท้ได้ท่ามกลางความหลากหลายของเชื้อชาติ และวัฒนธรรม ทั้งยังสามารถเจาะผ่านสิ่งห่อหุ้มที่เก็บผ่านกาลเวลาอย่างยาวนาน เรื่องเล่าต่างๆ ได้ ซึ่งเครื่องมือชิ้นนั้นก็คือ อรรถปริวรรตอันเป็นการเริ่มต้นของกระบวนการศึคนั้นหลังยุคนี้ในปัจจุบันนั่นเอง

สรุป จะเห็นได้ว่าจากการศึกษานี้ทำให้พบจุดแข็งของประเทศไทยที่สอดคล้องกับโอกาสในสถานการณ์ของโลก สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาให้เกิดเป็นแนวทางในการสร้างสังคมแห่งสัมมาปัญญาขึ้นในประเทศไทยได้อย่างเหมาะสม และมีประสิทธิภาพอย่างไม่น่าเชื่อมากนัก นั่นคือความเข้มแข็งในศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะความรู้จากปัญญาในระดับสูงสุดคือ ภาวนามยปัญญาที่สังคมไทยให้ความสนใจในการศึกษามากกว่าที่ใดๆ ขณะที่จุดอ่อนคือความสับสนของประชาชนที่ถูกเปลี่ยนกระบวนการศึคนั้นถึง 2 กระบวนการศึคนั้นในช่วงไม่กี่ปี ทั้งยังเป็นการเปลี่ยนโดยความไม่เต็มใจอีกด้วย ทำให้ระบบคิดของประชาชนไม่มีความชัดเจนว่าจะอยู่ในสมัยใดกันแน่จนสุดท้ายก็เลยกลายเป็นเหมือนไม่มีหลักอะไรเลยคือย้อนกลับไปสู่สภาพซึ่งสามารถสรุปได้ตามตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภัยคุกคาม

จุดแข็ง	จุดอ่อน
<ul style="list-style-type: none"> - ศรัทธาอันแข็งแกร่งในพระพุทธศาสนา - ประเพณี-วัฒนธรรมที่เอื้อต่อความปรองดอง - แนวทางการแสวงหาปัญญาในระดับสูง (ภาวนามยปัญญา) 	<ul style="list-style-type: none"> - การกำหนดเป้าหมายที่ผิดพลาดของผู้บริหารประเทศในอดีต - การเปิดรับค่านิยมวัตถุนิยมที่มากเกินไป - ความเปลี่ยนแปลงของกระบวนการศึคนั้นสมัยที่เร็วเกินไป
โอกาส	ภัยคุกคาม
<ul style="list-style-type: none"> - ความต้องการสันติภาพของโลก - การเห็นข้อดีของวิทยาศาสตร์ที่ชาวโลกถือเป็นพระเจ้าในปัจจุบัน 	<ul style="list-style-type: none"> - ระบบทุนนิยมที่ยังครองโลกโดยส่วนใหญ่อยู่ - การก่อการร้ายที่กระจายอย่างรวดเร็ว

สรุปผลการศึกษา

จากที่ศึกษาระบบคิดในสังคมโลกทำให้ได้พบโอกาสที่ตื้นเขินก็คือการแสดงออกถึงความล้มสลายของกระบวนการทศวรรษนวยุค หรือระบบของวิทยาศาสตร์ที่มนุษยชาติเริ่มตระหนักว่าวิทยาศาสตร์นั้นเป็นเพียงเครื่องมือเพื่อนำร่างกายทางกายภาพนี้ไปสู่สภาพที่สะดวกสบายขึ้น เป็นระบบที่สามารถเชื่อมความรู้เป็นเครือข่ายได้รัดกุม แต่ไม่ได้มาแทนที่ พระเจ้า ไม่ใช่เป็นความจริงแท้ที่สามารถยึดถือเป็นลัทธิได้ทั้งหมด จนเกิดกระบวนการทศวรรษนวยุคขึ้นแต่ขณะเดียวกันการปฏิเสศการยึดเหนี่ยวโดยสิ้นเชิงของกระบวนการทศวรรษนวยุคนั้นก็ได้ปรากฏชัดว่าก่อให้เกิดความขัดแย้งทางความเชื่อขึ้นอย่างรุนแรง และลูกหลานจนสร้างความเสียหายอย่างใหญ่หลวง มนุษย์เริ่มหันกลับมาเรียกร้องสันติภาพ หันมาเห็นคุณค่าของธรรมชาติ อายากกลับไปมีชีวิตที่เรียบง่าย ไม่สลับซับซ้อนดังที่มีกระแสของ Slow Life เกิดขึ้น จึงเป็นโอกาสที่จะนำเสนอเครื่องมือใหม่ที่เอื้อต่อวัตถุประสงค์นี้ นั่นคือ อรรถปริวรรต และเมื่อมองถึงสังคมไทยเพื่อหาจุดแข็งที่สอดคล้องกับเป้าหมายคือความปรองดองแล้วพบว่า ระบบคิดของประเทศไทยมีจุดแข็งในช่วงสมัยปลายกรุงศรีอยุธยาต่อเนื่องมาจนถึงสมัยกรุงธนบุรี คือเรื่องของพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกันกับเครื่องมือคืออรรถปริวรรตดังกล่าว

ประเทศไทยมีภูมิความรู้ทางด้านพุทธปรัชญาที่น้อยยิ่งยวดจนได้รับขนานนามว่า เป็นแหล่งศึกษาสำคัญ เป็นหัวใจของการศึกษาพระพุทธศาสนาของโลก จึงควรนำจุดแข็งนี้ขึ้นมาใช้ให้เต็มที่ ขณะเดียวกันจุดอ่อนของประเทศไทยก็คือความสับสนทางกระบวนการทศวรรษนวยุคกับกระบวนการทศวรรษนวยุค เพราะระบบคิดทั้งสองนี้เพิ่งนำเข้าสู่ประเทศไทยเมื่อไม่กี่สิบปีนี่เอง หรือหากจะให้เจาะจงจริงๆ อาจกล่าวได้ว่าแค่ประมาณ 20 ปีด้วยซ้ำ ฉะนั้นการที่จะใช้ระบบคิดสมัยใหม่มาเป็นต้นทุนในการพัฒนาสังคมแห่งสัมมาปัญญาขึ้นในประเทศไทยจึงเป็นการผิดฝา ผิดตัวเป็นการนำจุดอ่อนมาใช้ซึ่งโอกาสประสบความสำเร็จนั้นยากมาก

และจากการวิเคราะห์ปรัชญากระบวนการทศวรรษนวยุค และสังเคราะห์แนวคิดทางสัมมาปัญญาของประเทศไทยแล้วจึงเห็นควรบูรณาการแนวคิดปรัชญากระบวนการทศวรรษนวยุคเข้ากับแนวคิดในพระพุทธศาสนาผ่านกลไก และเครื่องมือของผู้มีอำนาจ คือภาครัฐทั้งในส่วนองกระทรวงที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา วัฒนธรรม หรือการปกครองทั้งระดับท้องถิ่น และประเทศที่ต้องร่วมกันสร้าง และปลูกฝังค่านิยมกระบวนการทศวรรษนวยุคกลาง รวมถึงขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามที่เกิดจากภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนาให้เกิดขึ้นในสังคมไทย

ทั้งนี้ยังต้องอาศัยความร่วมมือจากภาคเอกชนในการสร้างค่านิยมนี้ ทั้งหยุดยั้งค่านิยมที่มาจากกระบวนการทศวรรษนวยุค และกระบวนการทศวรรษนวยุคที่เข้ากระทบกันในเวลาอันรวดเร็ว สร้างความสับสนทางความคิด ความเชื่อ ต่อไปถึงการกระทำ การใช้ชีวิตของคนไทย ทำให้ภาพสยามเมืองยิ้มอันมีเสน่ห์ ถูกกลืนเลือนหายไปจากความทรงจำของโลก

นอกจากนี้ยังควรจัดตั้งหน่วยงานพิเศษที่ทำหน้าที่เฉพาะอย่างองค์การมหาชนขึ้นเพื่อทำงานนี้โดยเฉพาะและจริงจัง เพราะลำพังเครื่องมือของภาครัฐที่มีอยู่ในปัจจุบันนั้นไม่เพียงพอ และไม่คล่องตัวพอในการดำเนินการท่ามกลางกระแสข้อมูลอันเชี่ยวกรากที่ดำเนินอยู่ในปัจจุบันนี้ได้ ซึ่งผู้ศึกษาได้เสนอแนวทางเป็น ข้อ ๆ ไว้ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย การปกครอง

1. เลิกแนวคิดที่จะเปลี่ยนประเทศไทยให้เป็นประเทศอุตสาหกรรม รวมถึงค่านิยมบริโภคนิยม วัตถุนิยมอันเป็นค่านิยมของประเทศอุตสาหกรรมก็จำเป็นจะต้องได้รับการชี้โทษให้กับประชาชนคนไทยได้ตระหนัก เลิกบูชาในวิทยาศาสตร์ มองวิทยาศาสตร์ตามจริงคือเป็นเครื่องมือชิ้นหนึ่ง และนำค่านิยมของจิตนิยมกลับมาใช้อีกครั้ง ให้คนไทยสนใจหันมาศึกษาเรื่องจิตใจ ให้ค่าแก่จิตใจ ผ่านจารีตประเพณี ขนบธรรมเนียม ประเพณีสมัยเกษตรกรรมที่บรรพบุรุษได้ก่อกำเนิด พิสูจน์และใช้ประโยชน์อย่างได้ผลมากแล้ว

2. ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสร้างค่านิยมแห่งความเชื่อว่าจะต่างที่วิถีต่างความเชื่อทางการเมือง ระบบเศรษฐกิจ หรือศาสนา คนไทยก็สามารถอยู่กันอย่างปรองดองได้ไม่จำเป็นจะต้องแตกแยกกันและอย่าให้เกิดการผลัดใส่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเข้าไปสู่เส้นแบ่งของสงครามอีก

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย การศึกษา

1. สร้างหลักสูตร และส่งเสริมให้มีการสอนอรรถปริวรรตศาสตร์ หรือศาสตร์แห่งการตีความผ่านเรื่องเล่าโดยปราศจากอคติทั้งในการศึกษาในระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ในทุกระดับของการศึกษา ทั้งยังต้องส่งเสริมให้กระจายไปสู่กลุ่มของสมาชิกในสังคม

2. ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินงานด้านการส่งเสริมพระพุทธศาสนาอย่างจริงจังมากขึ้นโดยเฉพาะในงานด้านวิปัสสนา ผ่านในทุกเครื่องมือที่ภาครัฐมี ไม่ว่าจะเป็นการบรรจุลงไปหลักสูตรของการศึกษาขั้นพื้นฐาน การกำหนดวันเวลาราชการให้สอดคล้องกับการศึกษาธรรมะ ในประเพณีอันดีของชาวพุทธ หรือการให้ราชการจะทำตัวเป็นตัวอย่างเริ่มจากองค์กรราชการที่ใกล้ชิดประชาชนมากๆ ให้มีโครงการรณรงค์ในเรื่องนี้ให้เป็นแบบอย่างอันดีต่อไป

บรรณานุกรม

- จักรชัย โฉมทองดี. (2543, ตุลาคม). ชะตากรรมเอเชียภายใต้การชี้นำของ IMF. *จดหมายข่าวองค์กรพัฒนาเอกชน. ประชาทรรศน์*, 7(67), 22
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2559). *การเมืองไทยสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี* (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- ปรีชา ประไพ อมาตยกุล. (ม.ป.ป.). *เฉลิมพระเกียรติพระบิดาแห่งวิทยาศาสตร์ไทย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- พระมหาสมปурณ์ วุฑฒิกโร. (2548). *วรรณกรรมพระพุทธศาสนาในสังคมยุคใหม่*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุรพร ถาวรพานิช. (2558). *เจาะลึกความเป็นมาธุรกิจพระเครื่อง*. สืบค้นเมื่อ 4 ธันวาคม 2558, จาก [http:// www.siamintelligence.com/thailand-buddhist-land-and-amulet-business/](http://www.siamintelligence.com/thailand-buddhist-land-and-amulet-business/)
- วิสุทธิ ภิบาลญาณิชกะ. (2537, สิงหาคม). วัดชัยวัฒนาราม: ยุคสมัยที่เปลี่ยนไป. *สยามอารยะ*, 2(20), 75 – 79.
- วีรณัฐ โรจนประภา. (2555). *คิดใหม่สู่การตื่นรู้*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดีเอ็มจี.
- พระเทพปริยัติเมธี (2553). *ภาวะผู้นำเชิงพุทธกับการจัดการความขัดแย้งในสังคมไทย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์* (รายงานผลการวิจัย). นครสวรรค์: วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์
- พระครูปริยัติธรรมวงศ์ (2557). *การพัฒนาสังคมไทยบนฐานพุทธธรรม ค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น* (รายงานผลวิจัย). ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น